

TELEVÍZNE PROGRAMY PRE DETI A MLÁDEŽ VO VYSIELANÍ SLOVENSKEJ TELEVÍZIE V BRATISLAVE, AKO JEDNA Z MOŽNOSTÍ ZMYSLUPLNÉHO VYUŽITIA VOĽNÉHO ČASU

TV SHOWS FOR CHILDREN AND JUVENILES IN THE FORMAT OF SLOVAK TELEVISION IN BRATISLAVA - ONE OF THE OPPORTUNITIES HOW TO USE FREE TIME USEFULLY

Zuzana Töröková

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá problematikou pedagogiky voľného času v premenách doby, s dôrazom na možnosti využitia voľného času sledovaním televíznych programov vyrobených v Slovenskej televízii v Bratislave od jej vzniku po súčasnosť. Naším zámerom je na základe vývoja vysielacej štruktúry Hlavnej redakcie vysielania pre deti a mládež Slovenskej televízie v Bratislave, poukázať na snahu tvorcov využiť televíziu ako prostriedok zábavy, poznávania a vzdelávania detí a mládeže.

Kľúčové slová: *pedagogika, voľný čas, deti a mládež, výchova, vysielanie, televízia, program*

Abstract

The report gives an introduction to the issue of the pedagogy of free time in context of the change of time. The main focus is put on the opportunity to use free time through watching TV shows made by the Slovak television in Bratislava, from the very beginning until present days. Through the development of the Format of the Chief Edition of the Broadcasting for Children and Juveniles of Slovak Television in Bratislava, the aim is to stress the attempt of the creators to use television as a tool of entertainment, cognition and education of children and juveniles.

Key words: *pedagogy, free time, children and juveniles, education, broadcasting, television, programme*

1. ÚVOD

Aj v súčasnej dobe, ktorá je poznamenaná procesmi globalizácie, je výchova všeobecne dôležitou súčasťou života každej spoločnosti. Výchova mimo vyučovania je minimálne taká dôležitá, ako výchova sama.

V mimoškolskej výchove je nevyhnutné venovať adekvátnu pozornosť účelnému naplneniu voľného času. Ide o dôležitý proces spätý s rozvojom osobnosti a súčasne nástroj na efektívne eliminovanie nežiaducich vplyvov prostredia na individuum.

Voľný čas je opakom nutnej práce alebo povinnosti. **Práca si vyžaduje vytýčenie cieľa, vyvíjanie činnosti a neustále sústredenie mysle na ňu...Inak je to pri zábave...nemá charakter nevyhnutnosti.** (Fleming, 1965, s.92) Náplňou voľného času sú činnosti ktoré si môžeme sami vybrať, to znamená, že ich vykonávame dobrovoľne, radi a nám prinášajú nám

pocit uspokojenia a radosti. Patrí sem v prvom rade vzdelávanie, kultúrne aktivity, odpočinok, relaxácia, zábava, cestovanie a pod. Na kvalitu využívania voľného času pôsobia politické, sociálne, ekonomické a iné faktory.

Voľný čas je základným ľudským právom.

U detí a mládeže je za efektívne využívanie voľného času v prvom rade zodpovedná rodina. Deti prirodzene preberajú jej zaužívané zvyky a vzory správania sa.

Rodina a škola predstavujú rozhodujúce činitele výchovy. **Na ich základy nadväzuje ostatné intencionálne a funkcionálne pôsobenie, vrátane výchovy v mimoškolskom čase v škole i mimo školy. Táto oblasť je súčasťou pedagogiky, konkrétne jej novej disciplíny, Pedagogiky voľného času.** (Kratochvílová, 1996, s. 446)

Výchova v mimoškolskom čase je – podobne ako všetko okolo nás – ovplyvňovaná dobou ktorej je súčasťou. Tiež rovesníci zohrávajú dôležitú úlohu v spôsobe využívania voľného času detí a mládeže. Môže sa, a často sa aj prelína, pozitívny vplyv s negatívnym.

Dôležité miesto majú zariadenia pre mimoškolskú výchovu, ako školské kluby, strediská pre voľný čas, detské domovy a školské internáty. Tiež cestovné kancelárie, reštaurácie, zábavné strediská, herne a iné komerčné organizácie, kde môžu deti a mládež tráviť svoj voľný čas.

Hromadné informačné prostriedky a informačné technológie prinášajú celý rad možností pasívnej zábavy. Obrovskú škálu pozitívnych a negatívnych vplyvov poskytuje deťom a mládeži používanie počítačov.

Ďalším z často využívaných zdrojov voľnočasových aktivít je príroda.

Aktivity v rámci mimoškolského využívania voľného času môžu mať jednorázový alebo pravidelný charakter, krátkodobý alebo dlhodobý rozsah. Výchova vo voľnom čase má mať povzbudzujúci a motivujúci charakter.

Hoci pedagogika voľného času ešte nemá ustálené miesto medzi pedagogickými disciplínami, jej význam je nepopierateľný. Spája poznatky z rôznych oblastí výchovy detí a mládeže v mimoškolskom čase. Podobne ako základné pedagogické disciplíny, aj ona využíva iné vedné disciplíny (psychológiu, sociológiu, kulturológiu, filozofiu a pod.). Základné pojmy ako cieľ, obsah, prostriedky a podmienky výchovy, ako ich poznáme zo všeobecnej pedagogiky, môžeme aplikovať i do špecifických podmienok pedagogiky voľného času. Jej cieľom je naučiť deti a mládež zmysluplne využívať voľný čas na oddych, relaxáciu, rekreáciu a pod. Výchova vo voľnom čase sa uskutočňuje dobrovoľne, nezáväzne a vychádza zo záujmov, schopností a potrieb detí a mladých ľudí. Podporuje sebarealizáciu, samostatnosť, tvorivosť a iné aktivity. Je determinovaná možnosťami rodiny, školy, jednotlivých organizácií atď.

Ponímanie voľného času ako zbytkovej časti ľudského času sa v súčasnosti právom prestalo používať. (Pávková, 2008, s.33)

Voľný čas detí a mládeže sa väčšinou líši od chápania tohto pojmu u dospelých, a to najmä: **rozsahom,**

obsahom,

mierou samostatnosti a závislosti,

nutnosťou pedagogického ovplyvňovania. (Pávková, 2008, s.66)

Medzi pojmi výchova a voľný čas existujú súvislosti, ktoré možno vyjadriť nasledovným spôsobom:

výchova pre voľný čas

výchova vo voľnom čase

výchova voľným časom (Pávková, 2008, s.67)

Zmyslom pedagogiky voľného času je pozitívne pôsobiť pri rozvoji a formovaní osobnosti mladého človeka, a to tak po stránke fyzickej, ako aj psychickej. Pomáhať mu zmysluplne využívať voľný čas v súlade so svojimi schopnosťami a možnosťami.

Okrem kvalifikovaných pedagógov sa na mimoškolskej výchove často podieľajú dobrovoľníci z rôznych oblastí života.

V spolupráci školy s rodinou je potrebné eliminovať nežiaduce sociálne záujmy detí a mládeže. Vytvárať také podmienky a podnecovať taký druh aktivít, ktoré v sebe nesú pozitívne hodnoty a vytvárajú základ pre harmonický rozvoj osobnosti mladého človeka.

2. TELEVÍZNE PROGRAMY PRE DETI A MLÁDEŽ VO VYSIELANÍ SLOVENSKEJ TELEVÍZIE V BRATISLAVE, AKO JEDNA Z MOŽNOSTÍ ZMYSLOPLNÉHO VYUŽITIA VOĽNÉHO ČASU

Jedným zo spôsobov využívania voľného času u detí a mládeže je sledovanie televízie. Pozastavme sa pri televízii, ako pri prostriedku, ktorý pri správnom výbere programu, plní okrem zábavnej, ešte jednu veľmi dôležitú úlohu: rozširuje obzor dieťaťa a vychováva.

Slovenská televízia od začiatku svojej činnosti v druhej polovici päťdesiatych rokov dvadsiateho storočia, mala vo svojom vysielaní zastúpené programy pre deti a mládež. Patrili však k najslabším programom, ktoré v tom čase toto médium vyrobilo. (Archív Slovenskej televízie, 11.9.1957) Ani vysielacia štruktúra ešte nebola stabilná. No už v roku 1962 boli programy pre deti a mládež začlenené do rubriky, ktoré mali s výnimkou umeleckých programov, presne stanovené frekvencie a časový rozsah.

Vysielania pre materské školy pokrývalo štyrikrát mesačne 30 minút, podobne ako *vysielanie pre školské družiny*. *Vysielanie pre školské kluby* pokrývali striedavo všetky československé televízne štúdiá. Magazín *Lastovička* sa vysielal trikrát do mesiaca 55 minút z Prahy a raz do mesiaca celoštátne (v nezmenenom rozsahu) z Bratislavy.

Z náučných programov sa vysielali mesačne po 30 minút relácie: *Klub bádateľov*, *Z tajomstiev vedy* a *Poznávame svet*.

Hlavná redakcia vysielania pre deti a mládež vyrábala a vysielala aj umelecké programy pre mládež, typu: literárno-dramatické programy pre mládež, filmy a inscenácie, estrády pre mládež, súťažné programy. (Archív Slovenskej televízie, 1962, s. 53-65)

Za takmer desať rokov vzrástol počet pracovníkov redakcie pre deti a mládež z osemnástich v roku 1957, na štyridsať v roku 1965. Úmerne tomu sa rozšírilo a skvalitnilo vysielanie pre deti a mládež. Podľa ročenky z roku 1965 bolo odvysielaných v tomto roku viac ako dvadsať inscenácií a dramatizácií. Z hudobných relácií spomenieme deväť vydání *Štúdiá mladých*, štyri *Hudobné besiedky* ktoré predstavili talentované deti z ľudových škôl umenia, dva *Podvečerné koncerty* – stretnutia s mladými autormi a interpretmi, či program pre mládež a dospelých – *Hraj muzika vesele*. Je nutné spomenúť televízne pásma ako: *Malý spoločenský leksikon*, *Ka-zet-a* (kaleidoskop zaujímavostí a aktualít), *Lastovička* (pravidelný magazín pre pionierov), *Mladé obzory* (pravidelný mládežnícky mesačník), *Mládež v odboji*, *Mladými očami*, *Prvé krížovky*, *Školské kluby*, *Trináť výprav*, *Zlatá kamera* a iné. Stále a nezastupiteľné miesto si vo vysielacej štruktúre Slovenskej televízie v Bratislave udržiavali *Rozprávkové pásma*, ktorých bolo v roku 1965 odvysielaných sedemnáť. (Československá televízia Bratislava, 1965, s. 42-75)

Uvedené informácie sú jasnými signálmi, že Redakcia pre deti a mládež v období pred rokom 1968, posilnená vlastnými skúsenosťami a poznatkami nadobudnutými vlastnou praxou, poučená vlastnými chybami a omylmi kráčala v intenciách zaujať, poučiť a získať mladého diváka.

V sedemdesiatych rokoch dvadsiateho storočia dokázala Redakcia pre deti a mládež, napriek tlakom zo strany vládnych a mocenských štruktúr o presadzovanie angažovanosti a ideovosti, zvyšovať kvalitu vyrábaných programov. Obsahová stránka bola odrazom doby

v ktorej programy vznikali. Rodina, škola, budúce povolanie, prvé lásky, to boli témy, ktoré vtedy, podobne ako dnes, zamestnávali mysle mladých ľudí.

Mnohými metamorfózami prešla štruktúra vysielania. Podľa údajov uvedených v ročenke Hlavnej redakcie vysielania pre deti a mládež z roku 1975, sa odvysielané programy členili na relácie *publicistiky*, *dramaturgie* a *večerničky*. No už v roku 1979 namiesto označenia dramaturgia nachádzame názov *Úsek umeleckých programov*, ktorý v sebe zahŕňal *Skupinu večernička*, *Skupinu programov pre mládež* a *hudobné programy*. (Archív Slovenskej televízie, 1979, s. 3-7)

Osemdesiate roky dvadsiateho storočia možno označiť za obdobie, v ktorom sa naplno rozvinuli demoralizačné tendencie. Napriek tomu že sa verejne kritizovalo zneužívanie moci a korupcia, štát nemal prostriedky a ani silu s nimi bojovať. Rozklad a demoralizácia spoločnosti narastali. (Plevza, 1991, s. 153)

Slovenská televízia, v oblasti tvorby pre deti a mládež však paradoxne prežívala jedno z najúspešnejších a najplodnejších období svojej histórie. Z dostupných materiálov z osemdesiatych rokov dvadsiateho storočia je zrejmé, že v hlavnej redakcii vysielania pre deti a mládež sa stabilizovalo personálne zázemie a zásadne sa nemenila ani štruktúra vysielania. Naďalej sa pokračovalo vo výrobe a vysielaní publicistických, dramatických a umeleckých programov a programov vysielaných na zákazku, ktoré uvádzala televízia na 1. a 2. programe. (Československá televízia, 1981, s. 14-52)

Koncepcia na rok 1989 zachovávala bežiacu štruktúru vysielania. Delila sa na *publicistickú* a *dramatickú tvorbu*. Publicistická tvorba obsahovala:

- a) publicistické relácie pre deti predškolského a nižšieho školského veku ako: *Pod'te s nami*, *Matelko*, *kotúče DM*, *Slniečko*, *Jazykové kurzy* a pod.
- b) publicistické relácie pre staršiu mládež s reláciami: *Kruhy*, *Listy dôverné*, *Čas M*, *Pionierska lastovička*, *Kazata*, *Labyrint*, *Telezoo*, *Datektiv Karol*, *Generácia roku 2000*, *Televízny klub mladých*;

Zameranie dramatickej tvorby bolo cielene sústredené na morálno-estetické čítanie mladých divákov.

V oblasti rozprávkovej tvorby sa dával priestor tvorcom, ktorí sa na základe tradície snažili o vytvorenie modernej rozprávky, v ktorej by boli zachované etické normy dobra a napomáhali rozvoju detskej fantázie. (Archív Slovenskej televízie, Bratislava. Československá televízie – Ideové tematický plán na rok 1987/88, s. 3-4)

Televízna tvorba pre deti a mládež v Slovenskej televízii v Bratislave zohrala od svojho vzniku v roku 1956 až do roku 1989 nezastupiteľnú úlohu. Plnila funkciu výchovnú, vzdelávaciu a v neposlednom rade aj propagandistickú. Napriek problémom a obmedzeniam s ktorými tvorcovia televíznych programov pre deti a mládež v tomto období zápasili, vznikali programy, z ktorých mnohé o svojej kvalite presvedčajú dodnes, čoho dôkazom je ich časté reprízovanie.

Po novembri 1989 sa vytvorili predpoklady pre vznik nových foriem vlastníctva a spoločnosť si nachádzala nové sféry záujmu. Nové podmienky sa zákonite odrazili aj na požiadavkách, ktoré sa začali stavať pred televíziu, ktorá získala značku verejnoprávnej inštitúcie, teda mala naplňovať požiadavky a záujmy najširšej verejnosti.

Ďalší zásadný zlom vo fungovaní televízie nastal po rozdelení republiky v roku 1993. Vytvorením Slovenskej republiky musela svoju činnosť osamostatniť aj Slovenská televízia. Svoje dlhoročné pôsobenie v tomto období ukončila Hlavná redakcia vysielania pre deti a mládež. Dôsledkom týchto skutočností výrazne poklesla kvalita vyrábaných relácií. Prestala fungovať vysielacia štruktúra. Najčastejšie sa vysielali reprízy programov pre deti a mládež, alebo premiéry tých programov, s výrobou ktorých sa začalo ešte v roku 1989.

Obrovský pokles tvorby programov pre deti a mládež ktorý nastal po novembri 1989, pretrváva dodnes. V súčasnosti tvorbu programov v Slovenskej televízii realizujú tzv. „tvorivé

tímy“ vytvárané na realizáciu jednotlivých konkrétnych projektov. Častým javom býva, že na realizácii sa spolupodieľajú viaceré televízie a inštitúcie.

Z uvedených skutočností možno konštatovať, že do roku 1989 sa Slovenská televízia a jej vysielanie pre deti a mládež cielene spolupodieľala na mimoškolskej výchove mladej generácie. Vytvorila štruktúru vysielania, ktorá sa opierala o skúsenosti nadobudnuté rokmi práce s mladým divákom. Zahŕňala širokú škálu zábavných, náučných, vzdelávacích, poznávacích, súťažných či estrádnych programov pre rôzne vekové skupiny detí a mládeže.

Slovenská televízia v súčasnosti nenachádza vo svojom vysielaní priestor pre mladého diváka tak, ako tomu bolo pred rokom 1989. Deje sa tak v dôsledku nepriaznivej situácie v ktorej sa televízia už dve desaťročia nachádza. Svoju rolu zohrávajú aj zmenené požiadavky a predstavy o tom ako vyplniť voľný čas detí a mládeže.

Napriek uvedenej neutešenej situácii, ktorá nevytvára predpoklady pre systematickú, do štruktúry zasadenú tvorbu pre deti a mládež, uvádza Slovenská televízia (najmä na druhom programe) dokumentárne filmy, ktoré by bolo možné využívať ako prostriedok výchovy a vzdelávania. Ide predovšetkým o programy s historickou, prírodovednou či umeleckou tematikou. Je potrebné upriamovať na ne pozornosť detí a mládeže, na vyučovaní o nich rozprávať a hodnotiť ich úroveň tak po stránke obsahovej, ako aj po stránke spracovania danej témy.

Problematika systematickej štruktúrovanej tvorby pre deti a mládež v Slovenskej televízii je problém o to komplikovanejší, že posledné dve desaťročia sa záujem mladého diváka obracia na rýchlym tempom sa rozvíjajúce nové technológie, možnosti ktorých bez zábran využíva.

Z tohto pohľadu je viac ako zřejmý význam pedagogiky voľného času, jej rozvoja a podpory.

V súčasnosti sú pedagogike voľného času venované mnohé publikácie komplexnejšieho charakteru, ale aj také, ktoré si vyberajú na riešenie čiastkové problémy.

Zdravé rodinné prostredie, správne smerovanie využívania voľného času detí zo strany rodičov, vhodne doplnené a podporené učiteľmi, vychovávateľmi a ostatnými pracovníkmi na školách, i mimo školy, môžu vytvárať predpoklad pre zdravý a harmonický vývoj súčasnej mladej generácie.

3. LITERATÚRA

Archív Slovenskej televízie, Bratislava. Správa súčasnom stave televízie na Slovensku – Bratislava 11.9.1957.

Archív Slovenskej televízie, Bratislava. Komplexný rozbor za rok 1962. 53-65 s.

Archív Slovenskej televízie, Bratislava. STV Bratislava – Rozbor práce Hlavnej redakcie vysielania pre deti a mládež 1979. 3-7 s.

Archív Slovenskej televízie, Bratislava. Československá televize – Ideové tematický plán na rok 1987/1988. 3-4 s.

Československá televízia Bratislava, Vysielanie pre deti a mládež, Ročenka 1965. 42-75 s.

Československá televízia Bratislava, Vysielanie pre deti a mládež, Ročenka 1981. 14-52 s.

FLEMING, E. 1965. *Televízia vo výchove a vzdelávaní*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1965. 92 s. OŠK č. 2058/I-63.

HÁJEK, B.,HOFBAUER, B.,PÁVKOVÁ, J. 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. – Praha: Portál, 2008. 33-67 s. ISBN 978-80-7367-473-1 (brož.)

KRATOCHVÍLOVÁ, E.1996. *Pedagogika volného času*. Pedagogická revue, 1996, roč. XLIII, č. 9-10, 446-457 . ISSN 1335-1982.

PLEVZA, V. 1991. *Vzostupy a pády, Gustáv Husák prehovoril*. Bratislava: Tatrapress, 1991. 153 s. ISBN 80-85260-15-8.

Kontaktné údaje

Meno a Priezvisko: Mgr. art. Zuzana Töröková

Pracovisko: Univerzita Konštantína filozofa v Nitre.
Katedra hudby

Email: torokovazuzana@zoznam.sk